

Ο Πολιτισμός της ευχέρειας (Χρήστος Μαλεβίτσης)

Categories : [ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ](#)

Date : 6 Ιουλίου, 2011

Οι Δυτικές κοινωνίες εισέρχονται πλησίστιες στον πολιτισμό της ευχέρειας. Ενώ όλοι οι μέχρι τώρα πολιτισμοί ήσαν πολιτισμοί της δυσχέρειας. Η διαφορά είναι κρίσιμη. Διότι η δυσχέρεια συνθέτει τους πολιτισμούς, η δε ευχέρεια τους αποσυνθέτει.

Βέβαια, ο πολιτισμός έγινε από τον άνθρωπο για να μετατρέψει τη δυσχέρεια σε ευχέρεια. Οι παλιοί πολιτισμοί το καταφέρανε τούτο σε περιορισμένο βαθμό και για περιορισμένο αριθμό ανθρώπων. Μόνον ο δικός μας πολιτισμός στη δεύτερη φάση του, σε αυτήν της καταναλωτικής κοινωνίας, επέτυχε να μεταστοιχειώσει τη δυσχέρεια σε ευχέρεια σε μεγάλο βαθμό και για μεγάλο αριθμό ανθρώπων. Με τον καιρό δε αυξάνει και ο βαθμός της ευχέρειας και ο αριθμός των ανθρώπων που την απολαμβάνουν. Αυτό ονειρευόταν ο άνθρωπος από καταβολής του· τώρα το επέτυχε· δεν νιώθει ευτυχής;

Εδώ ακριβώς βρίσκεται η μεγάλη αποκάλυψη: ότι στον πολιτισμό της ευχέρειας ο άνθρωπος δεν αισθάνεται ευτυχής. Αλλά και κάτι παραπάνω: δεν αισθάνεται ασφαλής. Και την πλέον ταπεινή συνείδηση του πολιτισμού της ευχέρειας την έχει σταυρώσει η κατήφεια και την έχει χαράξει η υποψία, ή και η βεβαιότητα της ριζικής ανασφάλειας. Πράγματι, αυτό το τελευταίο είναι πολύ απογοητευτικό· ατενίζομε πλέον και στις αμέτοχες συνειδήσεις τον κατοπτρισμό της ματαιότητας του πολιτισμού μας. Ήταν νοητή η συζήτηση για την κρίση του πολιτισμού μεταξύ ιστορικών ή φιλοσόφων ή κοινωνιολόγων. Τώρα όμως η συζήτηση αυτή διεξάγεται ανάμεσα σε ανθρώπους απλοϊκούς ή νέους, με τις ελάχιστες ακόμη εμπειρίες ζωής. Και η συνείδηση αμηχανεί προ του μεγάλου κακού, βλέποντας πως το ψύχος της ιστορικής αυτοσυνειδησίας κατήλθε ως τους ανθισμένους λειμώνες και τους καταψύχει προώρως. Και αποδεικνύεται πλέον με ενάργεια μεσημεριού πως πράγματι ο πολιτισμός μας τελεί σε κρίση – διότι η κρίση του κλονίζει και τις αγεώργητες, και τις άγουρες συνειδήσεις. Δεν πρόκειται πλέον περί θεωρητικής εκδοχής, αλλά περί καθεστώτος εδραίου.

Πηγή των πολιτισμών είναι η δυσχέρεια του βίου. Βιοτική δυσχέρεια, βεβαίως, αντιμετωπίζουν και τα ζώα. Μόνο που αυτά δεν μπορούν να απαντήσουν στην

πρόκληση της δυσχέρειας και παραμένουν εσαεί δέσμιά της. Ο άνθρωπος απελευθερώνεται από τη δυσχέρεια απαντώντας δημιουργικά στη πρόκλησή της. Η απελευθέρωση είναι σχετική· με τον Δυτικό όμως πολιτισμό μας πάει να γίνει απόλυτη. Γι' αυτό και μετασχηματίζεται στον πρώτο πολιτισμό της ευχέρειας στην ιστορία.

Η πενία, δηλαδή η δυσχέρεια, δεν κατεργάζεται μόνο τέχνες, κατά το λόγο. Κατεργάζεται και το πνεύμα, τον εσωτερικό πλουτισμό, τα αισθήματα, τις συγκινήσεις, τις αγάπες, τις θρησκείες, τις φιλοσοφίες, τις ιδεολογίες. Όχι μόνον ο υλικός πολιτισμός, αλλά και ο πνευματικός πολιτισμός είναι προϊόντα της δυσχέρειας. Και τούτο το τελευταίο μας ενδιαφέρει ακόμη περισσότερο. Δεν θα υπήρχε πνευματικό έργο χωρίς τη δυσχέρεια της υπάρξεως. Όλη η Οδύσσεια είναι η βιοτική δυσχέρεια ενός ανθρώπου. Και όλη η Ιλιάδα είναι η αγωνιστική δυσχέρεια ενός λαού. Η ριζική δυσχέρεια της ανθρώπινης ύπαρξης, που είναι ο θάνατος, συνιστά το σημείο αφετηρίας του Χριστιανισμού. Και η δια βίου προσκόλληση του ανθρώπου στη θρησκεία του συστοιχείται προς τον δια βίου χειμασμό του ανθρώπου στον κόσμο τούτο. Η ζωή τελεί πάντοτε υπό απειλή και καταφεύγει στο έργο του πολιτισμού για να ασφαλισθεί υλικώς και πνευματικώς. Ωστόσο, τούτο δεν σημαίνει πως οι πνευματικές καταφυγές της ζωής είναι προσχήματα άμυνας χωρίς αυτόνομη εσωτερική αξία - δηλαδή δεν πρόκειται για εξορκισμούς. Όχι. Ναι μεν η δυσχέρεια του ζην αναγκάζει τον άνθρωπο στο να ψάξει για πνευματικά ερείσματα, δεν πρόκειται όμως για επινοήματα, παρά για γνήσιες αποκαλύψεις πραγματικοτήτων, αγνώστων μέχρι τότε. Η διάνοιξη της συνείδησης, ωθημένη από τη δυσχέρεια, είναι πραγματική και κοσμοϊστορικής σημασίας. Άλλωστε, επειδή ακριβώς αυτές οι πραγματικότητες υπάρχουν, τις αντιτάσσει ο άνθρωπος στη δυσχέρεια, για την υπέρβασή της. Αν δεν υπήρχαν, δε θα τις εύρισκε· θα του ήταν ίσως ακατόρθωτο και να τις επινοήσει. Και μάλιστα θα ήταν πιο δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να τις επινοήσει παρά να τις ανακαλύψει.

Όσο ο άνθρωπος απαλλάσσεται από τη δυσχέρεια του ζην τόσο απαλλάσσεται και από την ανάγκη να καταφύγει στον προφήτη, στον άγιο, στον ποιητή, στον φιλόσοφο. Γι' αυτό και στον πολιτισμό της ευχέρειας τα επ-αγγέλματα αυτά ολοένα και περισσότερο παραμένουν αζήτητα. Διότι οι επαγγελίες τους για σωτηρία (θρησκευτική, αισθητική, γνωστική) δεν ενθουσιάζουν κανέναν. Η ευχέρεια αποσαθρώνει την πνευματική σκευή του πολιτισμού και του ανθρώπου.

Βέβαια, η ύπαρξη είναι καταστατικώς δυσχερής στον κόσμο τούτο, αφού η κατ' εξοχήν δυσχέρεια, ο θάνατος, δεν αναιρείται από κανέναν πολιτισμό. Όμως η αναίρεση της βιοτικής μέριμνας (τροφή, ένδυση, στέγη, φάρμακα) απαλύνει τις υψηλότερου βαθμού δυσχέρειες μέχρις αμβλύνσεώς των, δεδομένου ότι οι «πλατιές μάζες» που συνιστούν το μόνο υποκείμενο του πολιτισμού της ευχέρειας, νιώθουν να ευδαιμονούν μέσα στη θαλπωρή της υλικής τους ευμάρειας. Δεν είναι ασήμαντο

πράγμα η ικανοποίηση των άμεσων και επιτακτικών βιοτικών αναγκών. Γι' αυτό ακριβώς και η λύση που δόθηκε κατακυριάρχησε και παραμέρισε όλες τις άλλες λύσεις των άλλων δυσχερειών.

Όλα όμως τούτα ισχύουν βραχυπροθέσμως. Δεν μπορούν να ισχύσουν μακροπροθέσμως. Μακροπροθέσμως οδηγούν ευθέως προς την κατάρρευση του πολιτισμού. Επειδή η ευχέρεια απορρυθμίζει τους μηχανισμούς συντηρήσεως και επεκτάσεως του πολιτισμού. Ίσως στο τέλος αναλάβει τον μόχθο αυτό μια αποφασισμένη μειοψηφία. Οπότε θα περάσουμε σε άλλες ιστορικές μορφές χαρούμενης, πλέον, δουλείας των πολλών της ευχέρειας στους λίγους της δυσχέρειας.

Ωστόσο, ο πολιτισμός μας ήδη κρούεται στα όρια της υλικής του ευχέρειας, που είναι τα όρια αντοχής του φυσικού μας περιβάλλοντος. Στο μεταξύ όμως η ευχέρεια, που η Δύση έχει απολαύσει σε πρωτοφανή βαθμό και για πρώτη φορά στην ιστορία, έχει πράξει το κακό. Υπονόμευσε όλη την πνευματικότητα και όλη την εσωτερικότητα που είχαν δημιουργήσει οι πολιτισμοί της δυσχέρειας.

Σ' αυτόν τον κόσμο τα πάντα έχουν το αντίρροπό τους. Η υλική δυστυχία αντιζυγίζεται με πνευματική ευτυχία. Η υλική ευτυχία αντιρροπείται με πνευματική δυστυχία. Η δυσχέρεια του Ισραήλ εδημιούργησε την Παλαιά Διαθήκη, τον Λόγο του Θεού. Η ευχέρεια της Δύσεως προετοιμάζει τον Λόγο του Δαιμονικού. Ήδη τον ακούμε ευκρινώς.

(Από το βιβλίο «Τα μήλα των εσπερίδων», εκδ. Imago. Δημοσιεύθηκε στο αφιέρωμα «Οικονομία σε κρίση - Το έχειν και το είναι» του περιοδικού "Πειραϊκή Εκκλησία", τ. 217, Ιούλιος 2010)

(Πηγή ηλ. κειμένου: [Αντίφωνο](#))